

Co-funded by
the European Union

SAOPŠTENJE ZA JAVNOST

PROGRAM 7 NAJUGROŽENIJIH 2023

Partizansko spomen-groblje u Mostaru ušlo u uži izbor među 11 najugroženijih lokaliteta kulturne baštine u Evropi

The Hague / Luxembourg, 25. januara 2023.

Povodom 10. godišnjice Programa 7 najugroženijih koja se obilježava u 2023. godini, **Europa Nostra** – evropski glas civilnog društva posvećenog kulturnoj i prirodnoj baštini – i **Institut Evropske investicione banke** upravo su objavili 11 najugroženijih lokaliteta kulturne baštine u Evropi koja su ušla u uži izbor za ovogodišnje izdanje programa.

11 najugroženijih lokaliteta kulturne baštine u Evropi za 2023. godinu su:

- [Partizansko spomen groblje, Mostar, BOSNA I HERCEGOVINA](#)
- [Željeznička stanica Kortrijk, Kortrijk, BELGIJA](#)
- [Posjed i Kraljevski muzej Mariemont, Morlanwelz, BELGIJA](#)
- [Tvrđava Tchakvinji, Zugdidi, GRUZIJA](#)
- [Kompleks kuća časnih sestara, bivše moravsko naselje u Kleinwelki, NJEMAČKA](#)
- [Vila \("Konaki"\) Gidasa, Aleksandrija, GRČKA](#)
- [Muzej Herman Ottó, Miskolc, MAĐARSKA](#)
- [Memento Park, Budimpešta, MAĐARSKA](#)
- [Kulturni pejzaž Paštrovske gore, CRNA GORA](#)
- [Kulturni pejzaž Svetog Stefana, Paštrovići, CRNA GORA](#)
- [Bistričke vodenice, Petrovac na Mlavi, SRBIJA](#)

Odabir je izvršen na osnovu izuzetnog značaja baštine i kulturne vrijednosti svakog od ovih lokaliteta, kao i na osnovu ozbiljne opasnosti s kojom se oni danas suočavaju. Nivo angažmana lokalnih zajednica i posvećenost javnih i privatnih aktera očuvanju ovih lokacija ocijenjeni su kao ključne dodatne vrijednosti. Drugi kriterij odabira bio je potencijal ovih mjesta da djeluju kao katalizator održivog razvoja i kao sredstvo za promovisanje mira i dijaloga unutar svojih lokaliteta i širih regija.

Uži izbor 11 ugroženih lokaliteta kulturne baštine napravilo je međunarodno [Savjetodavno vijeće](#), koje se sastoji od stručnjaka iz domena historije, arheologije, arhitekture, konzervacije, analize projekata i finansija. Nominacije za Program 7 najugroženijih lokaliteta za 2023. godinu podnijele su organizacije članice, pridružene organizacije ili pojedinci, članovi mreže Europa Nostra iz cijele Evrope, kao i organizacije članice Evropske alijanse za kulturnu baštinu.

Partizansko spomen-groblje, Mostar, Bosna i Hercegovina

Partizansko spomen-groblje izgrađeno je 1965. godine u gradu Mostaru. To je jedan od najvećih antifašističkih spomenika i lokaliteta na Balkanu, sa 300 metara dugom popločanom ceremonijalnom stazom koja se uzdiže više od 20 metara uzbrdo. Ovo groblje, na kojem se nalazi oko 700 pojedinačnih nadgrobnih spomenika boraca

za slobodu jugoslovenskog partizanskog pokreta, dio je niza spomenika i lokaliteta izgrađenih u regionu u znak sjećanja na partizane poginule u toku Drugog svjetskog rata.

Partizansko spomen-groblje projektovao je poznati jugoslovenski arhitekta profesor Bogdan Bogdanović iz Beograda. Spomenik su vješti klesari gradili u periodu od nekoliko godina, koristeći preko 12.000 klesanih komada krečnjaka, ruševine od razaranja grada tokom rata i tradicionalni kameni crijep recikliran sa mostarskih kuća. Spomenik je 1965. godine svečano otvorio predsjednik Jugoslavije Josip Broz Tito, povodom 20. godišnjice oslobođenja Mostara od nacista i njihovih lokalnih saveznika 1945. godine.

Partizansko spomen-groblje - sa svojim memorijalnim značajem i relevantnošću - postalo je meta uništavanja, kako u vrijeme rata, tako i u vrijeme mira. Iako je tokom rata 1992-1995. godine znatno oštećeno, Partizansko spomen groblje je pretrpjelo dodatna oštećenja u periodu nakon rata. Važno je dodati da su nakon nasilnog raspada Jugoslavije mnoga spomen-područja izgrađena u široj regiji nakon Drugog svjetskog rata zapuštena ili čak napuštena, uključujući i Partizansko spomen groblje u Mostaru.

Nakon rata, prvi konzervatorsko-restauratorski radovi na Partizanskom spomen-groblju izvedeni su 2005. godine uz podršku donatorskih sredstava Vlade Holandije i Kraljevine Norveške, a uz sufinansiranje Grada Mostara i Federacije Bosne i Hercegovine.

Partizansko spomen-groblje je međutim bilo, i još uvijek je, jedno od osporavanih lokaliteta kulturne baštine u regiji. Rezultat toga su ponovljeni vandalski čini do posljednjeg uništavanja koje se dogodilo u junu 2022. godine. Nakon toga uslijedile su brojne reakcije gradonačelnika, Gradskog vijeća, Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, kao i antifašističkih aktivista i udruženja na lokalnom i međunarodnom nivou, kao i reakcija brojnih organizacija sa prostora bivše Jugoslavije koje su osudile vandalizam na Partizanskom spomen-groblju. Nedavno je Agencija "Stari grad" Grada Mostara raspisala tender za javnu nabavku za revitalizaciju, sanaciju i osvjetljavanje Partizanskog spomen-groblja. Međutim, za ovaj spomenik još nema sveobuhvatnog plana za konzervaciju i održavanje uz odgovarajuća sredstva. Čitav proces njegove neophodne restauracije i revitalizacije stoga ostaje neizvjestan.

Lokalna zajednica Mostara je razvila različite kampanje za pravnu zaštitu Partizanskog spomen-groblja kao spomenika od nacionalnog značaja. Između ostalih inicijativa, snimili su [dokumentarni film](#) o historiji ovog spomen-obilježja i prijetnjama i izazovima s kojima se on danas suočava.

Za Program 7 najugroženijih za 2023. godinu ovo spomen-groblje je nominovana [IDEAA Mostar](#) uz podršku gradonačelnika Mostara, Galerije DESSA i Europa Nostra Srbija. Predlagač se zalaže za adekvatnu pravnu zaštitu Partizanskog spomen-groblja nakon proglašenja spomenikom od nacionalnog značaja još u januaru 2006. godine, za evropsko i međunarodno priznanje njegove izuzetne historijske i umjetničke vrednosti, kao i za razvoj održive obnove, plana održavanja i upravljanja ovim izuzetnim memorijalnim područjem, te za izdvajanje potrebnih sredstava – iz lokalnih, nacionalnih i evropskih izvora – za kvalitetnu realizaciju ovakvog sveobuhvatnog plana.

[Savjetodavno vijeće](#) Programa 7 najugroženijih je dalo sljedeći komentar: „Originalni dizajn Partizanskog spomen-groblja u Mostaru namjerno izbjegava korištenje političke ili vjerske simbolike, ali koristi kosmološke simbole koji podsjećaju na pretkolumbijske ostatke i možda takođe upućuju na slične elemente prisutne na srednjovjekovnim lokalitetima u Bosni i Hercegovini. Kao takav, to je izvanredan primjer visokokvalitetne komemorativne kulture ukorijenjene u antifašističkim idealima unutar SFR Jugoslavije. U trenutku kada Evropa nastoji da afirmiše i stavi mnogo jači naglasak na vitalnu važnost zajedničkih vrijednosti koje čine samu osnovu cijelog evropskog projekta, ovo značajno mjesto sjećanja koje se nalazi na Zapadnom Balkanu trebalo bi da bude obnovljeno uz podršku lokalnih, nacionalnih i evropskih fondova i zaštićeno za sadašnje i buduće generacije.”

Izvršni predsjednik mreže Europa Nostra, prof. dr **Hermann Parzinger**, je izjavio: „Ovaj uži izbor pokriva širok spektar spomenika i lokaliteta kulturne baštine koji se suočavaju sa različitim vrstama ozbiljnih prijetnji. Lokalne zajednice i organizacije civilnog društva duboko su posvećene očuvanju ovih izuzetnih primjera našeg zajedničkog naslijeđa, ali im je potrebna šira podrška. Stoga pozivamo lokalne, regionalne, nacionalne i evropske aktere, kako javne tako i privatne, da udruže snage s inicijativom Europa Nostra i našom mrežom članova i partnera kako bi osigurali održivu budućnost za ove lokacije koje su ušle u uži izbor.”

Konačna lista 7 najugroženijih lokaliteta kulturne baštine u Evropi za 2023. godinu biće objavljena u aprilu.

KONTAKTI ZA MEDIJE

Europa Nostra

Joana Pinheiro
Kordinatorator za komunikacije
E. jp@europanostra.org, M. +31 6 34 36 59 85
Antigoni Michael
Kordinatorator Programa 7 najugroženijih
E. am@europanostra.org; T. +31 (0) 70 302 40 51

Institut Evropske investicione banke

Bruno Rossignol, bruno.rossignol@eib.org
T. +352 43 797 07 67; M. +352 621345 862

Urbana kuća "IDEAA" Mostar

Senada Demirović Habibija
ideaa.mostar@gmail.com; M.+38761198171

ZA VIŠE INFORMACIJA

O svim lokalitetima koji su ušli u uži izbor:

[Informacije i komentari stručnjaka](#)
[Fotografije / e-oglasji](#), [video](#) (u visokoj rezoluciji)

[Izjava za štampu na raznim jezicima](#)

www.7mostendangered.eu
www.europanostra.org

<http://institute.eib.org>

www.ideaa-mostar.com

Program 7 najugroženijih

[Program 7 najugroženijih](#), koji ove godine slavi svoju 10. godišnjicu, vodi [Europa Nostra](#) u partnerstvu sa [Institutom Evropske investicione banke](#). Takođe ima podršku programa Evropske unije [Kreativna Evropa](#). Pokrenut 2013. godine, ovaj program je dio kampanje civilnog društva za spašavanje ugrožene evropske baštine. On jača svijest o ovom problemu, priprema nezavisne procjene i predlaže preporuke za djelovanje. Takođe obezbjeđuje nepovratna sredstva u iznosu od 10.000 eura po navedenoj lokaciji za pomoć u implementaciji dogovorene aktivnosti koja će doprinijeti spašavanju ugroženog lokaliteta. U većini slučajeva uvrštavanje ugroženog lokaliteta na listu služi kao katalizator i podsticaj za mobilizaciju neophodne javne ili privatne podrške, uključujući i finansijsku podršku.

Izvršni predsjednik mreže Europa Nostra, prof. dr **Hermann Parzinger**, je izjavio: „*Program 7 najugroženijih, koji na polju kulturnog naslijeđa objedinjuje ekspertizu i zagovaranje Europa Nostre i tehničku procjenu i finansijsku ekspertizu Evropske investicione banke, ove godine slavi svoju 10. godišnjicu. U ime Europa Nostre, želim da se zahvalim Evropskoj investicionoj banci i njenom institutu, kao i svim stručnjacima, profesionalcima i volonterima na njihovom značajnom doprinosu spašavanju ugrožene evropske baštine kroz ovaj značajan program.*”

Direktor Instituta Evropske investicione banke, **Shiva Dustdar**, je rekao: „*EIB institut je ponosan što može doprinijeti očuvanju ugroženog naslijeđa Evrope kroz Program 7 najugroženijih s našim dugogodišnjim partnerom, mrežom Europa Nostra. Već deset godina ovaj katalitički program olakšava transfer znanja i iskustva između različitih partnera i zemalja. Inovativan je u svom formatu, koristan u svojoj namjeni i pokazuje kohezivnu snagu kulturnog naslijeđa koje povezuje evropske ljude i zajednice.*”

Europa Nostra

[Europa Nostra](#) je evropski glas civilnog društva posvećenog očuvanju kulturnog i prirodnog naslijeđa. To je panevropska federacija nevladinih organizacija koje djeluju u domenu naslijeđa a koje podržava velika mreža javnih institucija, privatnih kompanija i pojedinaca, iz preko 40 zemalja. Smatra se najvećom i najreprezentativnijom mrežom koja se bavi naslijeđem u Evropi. Održava tijesnu saradnju sa Evropskom unijom, Vijećem Evrope, UNESCO-om i drugim međunarodnim organizacijama. Osnovana je 1963, pa ove godine slavi svoju 60. godišnjicu.

Europa Nostra provodi kampanju za spašavanje evropskih ugroženih spomenika, lokaliteta i pejzaža, posebno kroz [Program 7 najugroženijih](#). Ona slavi izvrsnost kroz nagradu [European Heritage Awards / Europa Nostra Awards](#). Europa Nostra aktivno doprinosi definisanju i implementaciji evropskih strategija i politika koje se odnose na baštinu, kroz participativni dijalog sa evropskim institucijama i koordinaciju [Evropske alijanse za baštinu](#).

Europa Nostra je među zvaničnim partnerima inicijative [Novi evropski Bauhaus](#) koju je razvila Evropska komisija i regionalni je kopredsjedavajući [Mreže za klimatsko naslijeđe](#) za Evropu i Zajednicu nezavisnih država.

Institut Evropske investicione banke

[Institutom Evropske investicione banke](http://institute.eib.org) (EIB-I) uspostavljen je u sklopu EIB Grupe (Evropske investicione banke i Evropskog investicionog fonda) kako bi promovisao i podržavao društvene, kulturne i akademske inicijative kod evropskih zainteresovanih strana i šire javnosti. Ovaj Institut je ključni stub angažmana EIB Grupe za zajednice i građane. Više informacija na <http://institute.eib.org>

Kreativna Evropa

[Kreativna Evropa](#) je program EU koji podržava sektore kulture i umjetnosti omogućavajući im da jačaju svoj doprinos evropskom društvu, ekonomiji i životnom okruženju. Sa budžetom od preko 2,4 milijarde eura za period 2021-2027, on pruža podršku organizacijama koje djeluju na području kulturnog naslijeđa, scenske umjetnosti, likovne umjetnosti, interdisciplinarnе umjetnosti, izdavaštva, filma, televizije, muzike i video igara, kao i desetinama hiljada umjetnika i profesionalaca koji rade u kulturnom i audiovizuelnom sektoru.